

יש לרדת מקודם לעמקי ההלכות ולאחר עיון מעמיק וחודר בסוגיות התלמודיות הדנות במשניות אלו, יש לקבוע את הנוסח המקורי של המשנה הנידונה.

דף ט

'נשיא שנצטרע מהו, מידחא דחי או מיפטר פטיר' – הרש"ש פרש צדדי הספק [דלא כפרש"י]: האם נשיא שנצטרע אינו אלא נדחה מנישאותו, אבל עדיין נשאר עליו שם נשיאות [כלשון 'טומאה דחוייה בציבור' – ולא הותרה. ע' יומא ו], או שמא מיפטר פטיר – לגמרי מן הנשיאות. (כדרך פירוש זה יש בתוס' רא"ש להלן (יב: ד"ה מידחא) בשם הרמ"ה, אודות ספק הגמרא שם 'מידחא דחי או מיפטר פטר').

'אמר ליה: דילך או דגזא' – הרש"ש כתב לפרש שהספק לא נפשוט, רק אמר לו: ספק זה, משלך הוא או של החכם 'גזא' (ע' יבמות מה:).

'זה קרבן אהרן ובניו – זו באה חובה לו ואין אחרת באה חובה לו. ואימא כי ממעט ליה רחמנא מדלי דלות ומאי ניהו עשירית האיפה, אבל עניות ועשירות לא מעטיה רחמנא' – אעפ"י שאמרנו לעיל שאין הכהן המשוח עני, יכול להיות באקראי שהעני מסיבה כלשהי ועדיין לא הספיקו להעשירו. הלכך שייך למעט דלי דלות אצל כהן משיח, ושייך מקרה לחייבו בעניות. תדע, שהרי להלן בברייתא רבי שמעון מחייב נשיא בעולה ויורד אף בדלי דלות. ומכל מקום אמר ריה"ג לעיל יצא נשיא ומשיח, מאחר ואין דרכם לבוא לידי עניות (מרומי שדה. וכמו שדייקו מלשון רש"י בכריתות (ב: ד"ה משום) 'עניות בנשיא לא שכיחא', אבל שייכת. ע' קה"י ט, ה).

'אשם תלוי, היחיד והנשיא חביבין ומשיח ובית דין פטורין' – ואפשר שכל יחיד ויחיד מביא אשם תלוי עד שיוודע לבית דין החטא, למאן דאמר יחיד שעשה בהוראת בית דין חייב, שהרי כרגע אין כאן חיוב בית דין, והרי זה כשאר ספק אכילת חלב. [וכדרך שכתב הרמב"ם שאם נעלם דבר וחטאו רוב ציבור ונודע החטא לחוטאים ולא לבית דין, מביא כל יחיד ויחיד חטאת, אעפ"י שאם יודע אחר כך לב"ד, יהא דינם בפר. הכא נמי כל עוד לא נודע החטא, חייב כל יחיד ויחיד] (עפ"י חזון איש).

*

והנה לענין הוראות ותקנות, גם בית דין הגדול דבזמן הזה יש לו כל כח ב"ד הגדול שבלשכת הגזית, לבד דיני קרבן וחיוב מיתה לזקן ממרא, אבל איסור זקן ממרא יש, כמפורש בירושלמי פ"ב דע"ז ה"ב שעל היתר השמן שהתירו ר"י נשיאה ובית דינו שהיו זמן רב אחר חורבן בית המקדש, שלא רצה רב לקבל, אמר ליה שמואל דאנא כתב עליך זקן ממרא, והובא בתוס' (ע"ז דף ל"ו ע"א ד"ה אשר), אבל אם כן צריך שיהיה ב"ד, ואחד מהן (= מתנאים שנאמרו ב'בית דין') שיהיה רק לשם שמים כדאיתא ברמב"ם ספכ"ד מסנהדרין על הדין שב"ד בכל מקום ובכל זמן מכין ועונשין הוראת שעה לחזוק הדת, צריך שיהיה לש"ש, ולכאורה מאי שנא מכל המצות שצריך לעסוק בהם אף שלא לשמה – אבל הוא מטעם דשלא לשמה הוא כמו אגרא ושוחד, ודיינא דמקבל אגרא לאו דיינא הוא כדכתבו התוס' בכתובות דף פ"ה...

וכמו כן הכא לא ניתן אלא לב"ד, ושלא לשמה שהוא מצד איזה הנאה – לאו ב"ד הוא' (מתוך אגרות משה חו"מ ח"ב סוס"י א).

מפשט דבריו משמע 'בזמן הזה' כפשוטו, הגם שאין לנו סמיכה. ואעפ"י שמהירושלמי לא שמענו אלא בסמוכים, נראה שהוראה שנתפשטה בכל ישראל כמוה כהוראת הסנהדרין. ע' בשו"ת הרא"ש סוף כלל כא, ובמובא ביוסף דעת סנהדרין מו. וזו לשון החזו"א באגרת (קובץ אגרות ח"ב מא): '... סוף דבר, ההוראה המקובלת מפי רבותנו אשר מפיהם אנו חיים כמו מרן הב"י ומ"א והמ"ב, ושלא נמצא מי שאמר שאין לחוש לדעת ר"ת היא הוראה מקוימת כמו מפי סנהדרין בלשכת הגזית, ואין שום צד קולא בזה'.

*

'לא הזכיר בחטאת כהן המשיח' וכפר עליו ונסלח לו' כאשר הזכיר בשאר החוטאים, בקהל ובנשיא ובהדיוט – אולי לרוב מעלתו לא יתכפר ונסלח לו לגמרי עד שיתפלל ויתחנן לאלקיו, כי מלאך ה' צבאות הוא וצריך להיותו נקי וטהר ידים' (רמב"ן ויקרא ד"א). ולפיכך צייתה תורה לשרוף קרבנו של כהן משיח בפרהסיא, בחוץ על שפך הדשן – שלא יתבייש אדם להודות על חטאו, שהרי כהן גדול חטא והתודה והביא קרבן על חטאתו (בעל הטורים). וכעין זה כתב האברבנאל, זו לשונו:

רצה ה' לפרסם לעמו שהכהן המשיח שהוא בחכמה ובלימוד ובהוראה היחיד והגדול שבאומה; והציבור שהם כלל האומה, יזכרו וישבו אל ה' ויקריבו לפניו כופר נפשם ופדיון גופם, כדי שיקחו מהם ראיה כל החוטאים, יחיד או צבור. ומפני זה צייה ה' שיהיו חטאותיהם פרים, למה שיש בהגשת הפרים לעזרה ובשחיטתם והקרבתם המיה גדולה עצומה. וכדי להוסיף פרסומם צייה לשורפם מחוץ למחנה כי בזה ירגישו הכל, אנשים נשים וטף, שהכהן הגדול או הקהל בכללו חטאו וישבו אל ה' והביאו כפרתם. ולזה נכתבו שתי החטאות האלה בשתי הפרשיות האלה כדי שתכפל קריאתן פעמיים.

פר בן בקר – 'קרבנו הוא פר שהוא בהמת עבודה. כי לא כפרט – אלא כעובד עבודה על אדמת ה' הרי הוא מביא את קרבנו. ככהן המשיח יעריך את שגגתו ויקבל על עצמו להיות נאמן לתפקידו. בבחינת 'פר' יקרב אל פתח משכן העדות, שהרי תפקידו 'לעבוד עבודה'; בדרך חייו, התואמת את עבודתו במקדש, יפתח את ליבות בני עמו ויאיר את עיניהם בתורה, ויקרב אל ה' בבחינת 'פר בן בקר'.

על פי האמור בתורת כהנים כאן, הרי פר הוא 'זקן' וכן בקר הוא 'קטן'. נמצא שהצירוף פר בן בקר מציין פר צעיר – הוה אומר: פר בשנה הראשונה של בגרותו כפר; והרי זה פר בן שלש, בשנה השלישית לחייו, לאחר שכלו לו שנתים ובטרם כלו לו שלש שנים (ראה גם ראש השנה י ע"א). אכן חובה על המנהיגים להיות ראויים לעמם. שהרי על העם להיות תמיד בבחינת 'בן שנה' ולשמור על נעוריו מול פני ה'. ואין לך דבר שהתורה חוששת לו יותר מהבחינה של 'ונושנתם בארץ' (דברים ד, כה). אל לו לציבור להיות 'זקן' ביחסו אל ה'; אלא תפקיד חייו יחדש בלבנו כל יום רעננות והתלהבות חדשה. והוא הדין גם בגדולי העם ומנהיגיו; למרות בשלות בגרותם, עליהם להיות 'צעירים' תמיד; יחיו תמיד מחדש את גודל תפקידם; אל יהיו 'זקנים' בתפקידם, אל יתיימרו שהם 'זקנים ורגילים'; שכן עצם שיגרת הזיקנה היא המקור לשגגות המבקשות כאן

את כפרתן. שנים רבות של לימוד התורה וקיומה הפכו אותה למצות אנשים מלומדה; ושיגרת ההרגל קרובה להביא לידי יהירות; שוב אין האדם שוקל כל צעד בחייו; שוב אין הוא מרענן ומחדש את תלמודו כדי לְמוֹד את מעשיו באמת מידה נכונה. הכהן המשיח שטעה בהוראה לעצמו, ועי"כ שגג במעשה – יקרב אל ה' בבחינת פר בן בקר; יידור להתרחק מכל יהירות של זיקנה, מכל שיגרה בלימוד התורה וקיומה (רש"י הירש, ויקרא ד,ג).

*

אשר נשיא יחטא...

רבי שמעון בן לקיש אומר: נשיא שחטא, מלקין אותו בבית דין של שלשה. מהו להחזירו לגדולתו לאחר שנלקה? אמר רבי חגי: מוטב שלא יחזירוהו לגדולתו, שלא יתנקם בהם אח"כ ויהרגם. שמע רבי יהודה נשיאה וכעס (על רבי שמעון בן לקיש). שלח שוטרים לעצרו והוא ברח ונמלט באחד המגדלים, ויש אומרים שנמלט למגדל שבכפר חטיין (ונחבא שם). עלה רבי יוחנן לבית הועד, עלה גם רבי יהודה נשיאה לבית הועד. אמר לו (הנשיא לרבי יוחנן): למה אדוני אינו אומר לנו דבר תורה? התחיל רבי יוחנן לטפח ביד אחת. אמר לו (הנשיא): וביד אחת מטפחים? אמר לו: לאו – היש כאן בן לקיש?... אמר לו: ואיה הוא? אמר לו: באחד המגדלות. אמר לו (הנשיא): אני ואתה נצא לקראתו (לכבודו).

שלח רבי יוחנן לריש לקיש: הכן לך דבר תורה, שהנשיא יוצא לקראתך. יצא הוא (ממחבואו) לקראתם ואמר: דוגמא שלכם דומה לבוראכם – כשבא הקב"ה לגאול את ישראל ממצרים, לא שלח לא שליח ולא מלאך אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו... אמרו לו: ומה ראית לומר הלכה זו (– נשיא שחטא וכו')? אמר להם: מה אתם סבורים, שמא מפני יראתי מכם הייתי מונע (מן התלמידים) תורתו של הקב"ה?... (עפ"י ירושלמי רפ"ג).

דף י

'דתנו רבנן והקריב על חטאתו – מלמד שמביא חטאתו משעבר...' – אולי דרש כן מהמשך הכתוב והקריב על חטאתו אשר חטא – לרבות (וע' 'תורה תמימה' ויקרא ד. וצ"ב).

'רבי שמעון אומר: אם נודע להם עד שלא נתמנו – חיבים. ומשנתמנו – פטורים' – בירושלמי מפרש טעמו של ר' שמעון, מפני שגדולתם מכפרת [ודוקא כאשר לא חל עדיין חיובם בפועל, שעדיין לא נודע להם עד שעלו לגדולה, אבל משנתחייבו בקרבן, אינם נפטרים]. אבל מתלמוד דידן מבואר בכמה מקומות שטעמו של ר' שמעון הוא, שמצריך חטאה וידיעה בחיוב. ולפי הירושלמי, ר' שמעון אינו חולק על הדין הראשון, כשחטאו ועברו מנשיאותם, שחייבים. [ואפשר שאף לשיטת הבבלי אינו חולק. אבל רש"י ותורא"ש לא כתבו כן] (עפ"י רש"י).

(ע"ב) 'למה נקוד על וי' שבקומה של בכירה – לומר לך שבשכבה לא ידע אבל בקומה ידע. ומאי הוה ליה למעבד, מאי דהוה הוה? נפקא מינה דלפניא אחרינא לא איבעי ליה למישתי'

פרק שלישי; דפים ט – י

טז. מה דין קרבן חטאת בכהן משיח ובנשיא, באופנים דלהלן?

א. חטאו ואח"כ עברו מגדולתם.

ב. עברו מגדולתם ואח"כ חטאו.

ג. חטאו עד שלא נתמנו, ואח"כ נתמנו.

ד. נשיא שנצטרע וחטא.

א. כהן משיח ונשיא שחטאו ואחר כך עברו מגדולתם – כהן משיח מביא פר והנשיא מביא שעיר. לרבי שמעון, נשיא שנודע לו על חטאו לאחר שעבר – פטור, שצריך חטאה וידיעה בחיוב [משא"כ כהן משיח, הלא אפילו חטא לאחר שעבר מביא פר] (רש"י; תורא"ש). ויש חולקים (ע' ירושלמי; רש"ש).

ב. עברו מגדולתם ואחר כך חטאו; כהן משיח מביא פר (והקריב על חטאתו... – מלמד שמביא חטאתו משעבר). והנשיא מביא כשבה או שעירה כהדיוט (אשר נשיא יחטא – כשהוא נשיא).

ג. חטאו עד שלא נתמנו ונתמנו – הרי אלו כהדיוטות. ולרבי שמעון, אם נודע להם משנתמנו – פטורים, שלדעתו צריך חטא וידיעה בחיוב אחד.

חטא בשמיעת קול בשוגג כשהוא הדיוט, ונתמנה לנשיא ונודע לו – נראה שלריה"ג פטור, משום שכעת נשתנה דינו למצב של פטור [וכמו שאמרו 'אשתני דינא – אשתני קטלא' הכי נמי בקרבן], ואילו לרבי עקיבא חייב, כי לשיטתו אין פטור בעצם מקרבן אלא מפני שאינו מעיד כשהוא נשיא. [ובזה מבוארים דברי הרמב"ם שבמקום אחד כתב שהמלך מביא קרבן על שבועת העדות (שגגות י) ובמקום אחר פסק (שבועות י) שאין במלך חיוב קרבן זה – כי אמנם בעודו מלך אינו מתחייב, אבל הלא שייך שיחטא כשהוא הדיוט, ואז חייב בקרבן גם לאחר שנתמנה] (עפ"י אבי עזרי מלכים ג, ז. עוד בישוב פסקי הרמב"ם ע' בספר דבר אברהם ח"ב לב, יד-יז).

ד. נשיא שנצטרע וחטא – הרי הוא כהדיוט, מפני שעבר מנשיאותו.

לדברי רבי יוסי הגלילי (כפרש"י), שהנשיא פטור מקרבן עולה ויורד, אפילו חטא שנצטרע אינו מביא רב נחמן בר יצחק).

א. יש מפרשים שאף לריה"ג מביא, שהרי כעת אין בידו ליקח ממון מהעם והרי יכול לבוא לידי עניות (עפ"י הרמ"ה, מובא בתורא"ש).

ב. הרש"ש הבין בדברי רש"י שלרבי יוסי הגלילי, נשיא שנצטרע וחטא – מביא שעיר ואינו כהדיוט (ופקפק על כך).

דף י

יז. א. נגעי אונסין – האם הם מטמאים?

ב. נגעים שנוצרו לפני הדיבור, וכן זיבות שלפני הדיבור – האם היו מטמאים לאחר הדיבור?